

Spor Farkındalığı ve Genel Özyeterlilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Spor Bilimleri Öğrencilerinde Profil Temelli Bir Analiz

Examining the Relationship Between Sports Awareness and General Self-Efficacy: A Profile-Based Analysis of Sports Science Students

Sermet Toktaş¹, Tayfun Servi², Çağrı Özdenk³

Sermet TOKTAŞ

stoktas@adiyaman.edu.tr

¹Adıyaman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, E-mail: stoktas@adiyaman.edu.tr
Orcid: 0000-0002-2445-5734

² Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, E-mail: tserve@adiyaman.edu.tr
Orcid: 0000-0002-3173-327X

³Artvin Çoruh University and Sport Science, Artvin, Türkiye, cagrizozdenk@artvin.edu.tr
Orcid: 0000-0001-7895-2667

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20831031>

Received / Gönderim: 27.04.2026

Accepted / Kabul: 13.06.2026

Published / Yayın: 23.06.2026

Volume 3, Issue 2, June, 2026

Cilt 3, Sayı 2, Haziran, 2026

How to Cite This Article

APA 7

Toktaş, S., Servi, T., & Özdenk, Ç. (2026). Spor farkındalığı ve genel özyeterlilik arasındaki ilişkinin incelenmesi: Spor bilimleri öğrencilerinde profil temelli bir analiz [Examining the relationship between sports awareness and general self-efficacy: A profile-based analysis of sports science students]. *International Journal of Health, Exercise, and Sport Sciences (IJOSS)*, 3(2), 448–464.

<https://www.ijoss.org/Archive/v3-i2/ijoss-Volume3-issue2-03.pdf>

Vancouver

Toktaş S, Servi T, Özdenk Ç. Spor farkındalığı ve genel özyeterlilik arasındaki ilişkinin incelenmesi: Spor bilimleri öğrencilerinde profil temelli bir analiz [Examining the relationship between sports awareness and general self-efficacy: A profile-based analysis of sports science students]. *Int J Health Exerc Sport Sci (IJOSS)*. 2026;3(2):448-464. Available from: <https://www.ijoss.org/Archive/v3-i2/ijoss-Volume3-issue2-03.pdf>

Öz

Bu araştırmanın amacı, Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinde spor farkındalığı ile genel özyeterlilik arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkinin yalnızca doğrusal değil, aynı zamanda tipolojik örüntülerini ortaya koymaktır. Araştırma, nicel araştırma yaklaşımı doğrultusunda ilişkisel tarama modelinde tasarlanmış ve 200 üniversite öğrencisinden elde edilen veriler üzerinden yürütülmüştür. Veri toplama sürecinde Kişisel Bilgi Formu, Spor Farkındalığı Ölçeği ve Genel Özyeterlilik Ölçeği kullanılmış; analizlerde betimsel istatistikler, Pearson korelasyon, hiyerarşik regresyon ve K-means kümeleme analizlerinden yararlanılmıştır. Bulgular, katılımcıların spor farkındalığı ve özyeterlilik düzeylerinin görece yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, demografik değişkenler kontrol edildiğinde spor farkındalığının özyeterliliğin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, literatürde sıklıkla varsayılan doğrusal ilişki modelinin sınırlılıklarına işaret etmektedir. Buna karşılık, kümeleme analizi örneklem içerisinde spor farkındalığı ve özyeterlilik düzeylerine göre anlamlı biçimde ayrılan üç farklı profil bulunduğunu ortaya koymuştur. Özellikle “yüksek spor farkındalığı – düşük özyeterlilik” profili, bilişsel farkındalık ile öz-yeterlilik inancı arasında bir bilgi-davranış boşluğu (knowledge-behavior gap) olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak, spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkinin doğrusal ve tek boyutlu bir yapıdan ziyade, heterojen ve profil temelli bir örüntü sergilediği anlaşılmaktadır. Bu durum, spor bilimleri eğitiminde yalnızca bilişsel farkındalık düzeyinin artırılmasının yeterli olmayabileceğini; bu farkındalığın özyeterliliğe dönüşebilmesi için deneyimsel öğrenme süreçleri ve psikolojik beceri gelişiminin desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Spor farkındalığı, özyeterlilik, bilgi-davranış boşluğu, tipolojik analiz, hiyerarşik regresyon, kümeleme analizi

Abstract

The aim of this study was to examine the relationship between sport awareness and general self-efficacy among students in the Faculty of Sports Sciences and to reveal both the linear and typological patterns underlying this relationship. The study was designed within a quantitative framework using a correlational survey model and was conducted with a sample of 200 university students. Data were collected using a Personal Information Form, the Sport Awareness Scale, and the General Self-Efficacy Scale. Descriptive statistics, Pearson correlation, hierarchical regression, and K-means cluster analysis were employed. The findings indicated that participants reported relatively high levels of sport awareness and self-efficacy. However, sport awareness was not a significant predictor of self-efficacy after controlling for demographic variables. This finding points to the limitations of the widely assumed linear relationship between these constructs in the literature. In contrast, cluster analysis revealed three distinct profiles within the sample based on sport awareness and self-efficacy levels. Notably, the profile characterized by high sport awareness but low self-efficacy suggests a potential knowledge-behavior gap, indicating that cognitive awareness does not necessarily translate into perceived competence. Overall, the findings demonstrate that the relationship between sport awareness and self-efficacy is not purely linear but rather heterogeneous and profile-based. These results highlight the limitations of traditional linear models and emphasize the importance of incorporating typological approaches in understanding psychological constructs. From an applied perspective, the findings suggest that increasing cognitive awareness alone may be insufficient; experiential learning processes and psychological skill development play a critical role in transforming awareness into self-efficacy.

Keywords: Sport awareness, self-efficacy, knowledge-behavior gap, typological analysis, hierarchical regression, cluster analysis.

<https://www.ijoss.org/Archive/v3-i2/ijoss-Volume3-issue2-03.pdf>

GİRİŞ

Modern toplumda spor, yalnızca fiziksel performansın sergilendiği bir etkinlik alanı olarak değil, aynı zamanda bireyin bilişsel, duyuşsal, sosyal ve psikolojik gelişimini etkileyen çok boyutlu bir yaşam pratiği olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle spor, bireyin bedensel sağlığını desteklemenin ötesinde; kendilik algısı, motivasyon, sosyal etkileşim ve psikolojik dayanıklılık gibi birçok değişkenle ilişkili bir gelişim alanı olarak değerlendirilmektedir. Sosyal Bilişsel Kuram çerçevesinde bireyin davranışlarının yalnızca çevresel koşullarla değil, bilişsel değerlendirmeleri ve öz-inançlarıyla da şekillendiği dikkate alındığında, sporun birey üzerindeki etkilerinin yalnızca fiziksel çıktılarla sınırlandırılmayacağı açıktır (Bandura, 1997). Bu bağlamda sporla ilişkili farkındalık düzeyi, bireyin sporu nasıl anlamlandığı, sporun yararlarını nasıl değerlendirdiği ve bu alandaki yaşantılarını nasıl yapılandığı açısından önemli bir psikolojik değişken olarak öne çıkmaktadır.

Farkındalık kavramı, genel literatürde bireyin içine bulunduğu ana, yaşantılarına ve çevresinde gerçekleşen olaylara yönelik bilinçli bir yönelim geliştirmesini ifade etse de (Brown ve Ryan, 2003); spor bilimleri bağlamında bu yapı, klinik/psikolojik "bilinçli farkındalık" kavramından ziyade, spora özgü bilişsel ve toplumsal bir bilinç düzeyini temsil etmektedir. Nitekim spor farkındalığı, bireyin sporun bireysel, toplumsal ve işlevsel boyutlarına ilişkin bilgi, değerlendirme ve algı düzeyini kapsayan, spor bağlamına özgü kuramsal bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Murathan, 2023; Uyar ve Sunay, 2020). Bu bağlamda spor farkındalığı, bireyin sporun yalnızca fiziksel bir hareket dizisi olmadığını; aynı zamanda sağlık, yaşam disiplini, sosyal uyum ve kişisel gelişim ile doğrudan ilişkili makro bir süreç olduğunu kavramasını ifade etmektedir.

Literatürde spor farkındalığının, bireyin spora yönelik bilişsel değerlendirmeleri, değer algısı ve tutumlarıyla yakından ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Ergül ve ark., 2016; Eski, 2010). Benzer biçimde, Altınışık ve ark. (2021) sporun çok boyutlu etkilerine yönelik geliştirilen farkındalığın, bireylerin spora ilişkin genel tutum ve değerlendirmelerini biçimlendiren temel bir girdi olduğunu ifade etmektedir. Vural ve Okan (2021) ise spor bağlamındaki farkındalık dinamiklerinin, bireyin spor olgusuyla kurduğu entelektüel, bilişsel ve psikolojik ilişkinin niteliğini belirlediğini aktarmaktadır. Dolayısıyla spor farkındalığı, bireyin spora ilişkin bilgi birikimi ile bu bilginin yaşam kalitesine katkısına yönelik geliştirdiği öznel idraki bir arada barındırmaktadır.

Spor farkındalığının en ayırt edici özelliği, onun yalnızca kuru bir bilgi sahibi olma düzeyine indirgenememesidir. Sporun sağlığa faydalarını teorik olarak bilmek ile bu bilgiyi duyuşsal bir kabule, kalıcı bir tutuma ya da psikolojik hazırlığa dönüştürmek eş zamanlı süreçler değildir. Bu nedenle spor farkındalığı; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bileşenlerin dinamik etkileşimi içinde ele alınması gereken bir yapısal bütünlük arz eder (Eski, 2010). Bu durum, özellikle sporun bir yaşam biçimi olarak benimsenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bireyin sporla kurduğu sürdürülebilir ilişki, yalnızca sahip olduğu bilgiyle değil, bu bilgiyi nasıl anlamlandığı ve yaşam yapısına nasıl entegre ettiğiyle yakından ilgilidir (Ergül ve ark., 2016). Bu bağlam, spor bilimleri alanında yükseköğrenim gören öğrenciler açısından kritik bir öneme sahiptir; çünkü bu bireyler yalnızca aktif spor yapan ya da sporu izleyen kişiler değil, aynı zamanda gelecekte sporu topluma öğretecek, sevdirecek ve yönlendirecek profesyonel adaylarıdır.

Bireyin sporla ilgili geliştirdiği bilişsel farkındalık düzeyinin davranışsal kararlılığa ve performansa nasıl yansıdığı sorusu, özyeterlilik kavramını tartışmaya açmaktadır. Özyeterlilik, bireyin belirli bir görevi başarıyla yerine getirebilmek için gerekli eylemleri organize etme ve yürütme kapasitesine ilişkin inancı olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1997). Bu kavram, bireyin objektif beceri düzeyinden ziyade, potansiyel performansını sergileyebilme kapasitesine yönelik geliştirdiği öznel inanç değerlendirmesidir (Pajares ve Schunk, 2002). Özyeterlilik düzeyi yüksek bireylerin, karşılaştıkları engeller karşısında daha yüksek psikolojik direnç gösterdikleri, hedef belirleme süreçlerinde daha kararlı davrandıkları ve olası başarısızlıklar karşısında vazgeçme eğilimlerinin düşük olduğu bilinmektedir (Aydiner, 2011; Yılmaz ve ark., 2012). Ayrıca genel özyeterlilik inancının, bireyin farklı yaşam alanlarındaki adaptasyon, motivasyon ve öz-düzenleme kapasitesiyle doğrudan ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Luszczynska ve ark., 2005).

Kuramsal olarak, sporla ilgili yüksek düzeyde bir bilişsel farkındalığın, bireyin genel özyeterlilik inançlarını da pozitif yönde beslemesi beklenebilir. Ancak bu ilişkinin her zaman doğrusal ve pürüzsüz bir yapıda olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bireyin sporun önemini, faydalarını ve toplumsal değerini çok yüksek düzeyde kavramış olması (yüksek spor farkındalığı), onun kendisini genel yaşam alanlarında ya da eylemsel boyutlarda mutlak anlamda yeterli hissedeceği anlamına gelmeyebilir. Başka bir ifadeyle, bilişsel farkındalık ile öznel yeterlik inancı her zaman senkronize biçimde gelişmemektedir. Bandura'nın (1997) vurguladığı üzere özyeterlilik; doğrudan doğruya usta yaşantılar, dolaylı deneyimler, sosyal ikna süreçleri ve fizyolojik-duygusal durumlar gibi çoklu kaynaklardan beslenir. Bu durum, spor farkındalığının genel özyeterlilik üzerindeki etkisinin doğrusal modellerde sınırlı ya da dolaylı kalabileceğini; bireysel düzeyde ise ciddi varyasyonlar gösterebileceğini düşündürmektedir. Nitekim kuramsal farkındalık ile eylemsel/öznel yeterlik arasındaki bu potansiyel uyumsuzluk, eğitim ve psikoloji literatüründe sıklıkla "bilgi-davranış boşluğu" olarak tartışılan kronik olguya işaret etmektedir (Schunk ve DiBenedetto, 2020).

Psikolojik yapıların doğası gereği doğrusal olmayan gizil dinamikler barındırması, değişken-merkezli yaklaşımların tek başına yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, bilişsel farkındalık ile kapasite inancı arasındaki boşluğun doğasını anlamak, ancak örneklem içerisindeki asimetrik alt grupların haritalandırılmasıyla mümkündür. Bu noktada, spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkilerin yalnızca değişkenler arası genel doğrusal modeller (korelasyon ve regresyon) aracılığıyla incelenmesinin önemli metodolojik sınırlılıklar içerdiği söylenebilir. Mevcut çalışmalar büyük ölçüde değişken-merkezli korelasyonel yaklaşımlara dayanmakta ve bu durum, örneklem içerisindeki heterojen/asimetrik psikolojik profillerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Oysa bireyler, ölçek genelinde benzer ortalama puanlara sahip olsalar dahi, spor farkındalığı ve özyeterlilik düzeylerinin çok farklı kombinasyonlarına ve örüntülerine sahip olabilirler. İlişkinin yalnızca genel örneklem ortalaması düzeyinde incelenmesi yerine, kişi-merkezli bir yaklaşımla bireyler arası farklı tipolojik örüntülerin ortaya konulması gerekmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, değişkenler arasındaki doğası gereği doğrusal olmayan gizil ilişkilerin daha derinlikli ve gerçekçi biçimde anlaşılmasına olanak sağlayacaktır.

Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri, bu olası örüntülerin incelenmesi açısından oldukça özgün ve stratejik bir örneklem kümesi oluşturmaktadır. Bu öğrenciler, spor kültürüyle doğrudan ve yoğun bir etkileşim içinde olan, gelecekte antrenör, beden eğitimi öğretmeni veya spor yöneticisi olarak sektörel roller üstlenecek bireylerdir. Dolayısıyla bu grubun spor farkındalığı ve özyeterlilik düzeyleri, yalnızca bireysel akademik gelişimleri açısından değil, gelecekteki mesleki etkinlikleri açısından da kritik öneme sahiptir. Literatürde spor katılımı, fiziksel aktivite düzeyi ve özyeterlilik arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte (Aydiner, 2011), spor farkındalığı ile genel özyeterlilik arasındaki ilişkiyi entelektüel ve tipolojik düzeyde ele alan araştırmaların son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Ayrıca mevcut çalışmaların neredeyse tamamının doğrusal varsayımlara odaklandığı, örneklem içindeki gizil kümelenmeleri ortaya çıkaran tipolojik analizlere ise yer vermediği dikkat çekmektedir.

Bu çalışma, söz konusu teorik ve metodolojik boşluğu doldurmayı amaçlayarak spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkiyi hem doğrusal (hiyerarşik regresyon) hem de tipolojik (K-means kümeleme analizi) düzeyde bir arada incelemektedir. Bu yönüyle araştırma, iki değişken arasındaki ilişkinin homojen bir yapıdan ziyade, farklı öğrenci profilleri ve "bilgi-davranış boşluğu" varyasyonları üzerinden şekillendiğini ileri sürmekte; literatürde yaygın olarak kabul gören "doğrusal ilişki" varsayımının sınırlarına dikkat çekmektedir. Bu kişi-merkezli yaklaşımın, spor psikolojisi ve spor eğitimi literatürüne daha bütüncül, esnek ve çok boyutlu bir bakış açısı kazandırması beklenmektedir.

Bu araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin spor farkındalığı ve genel özyeterlilik düzeyleri nedir?
2. Öğrencilerin spor farkındalığı ve genel özyeterlilik düzeyleri demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, bölüm ve aktif sporculuk durumu) göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Spor farkındalığı, demografik değişkenler kontrol edildikten sonra genel özyeterliliğin anlamlı bir doğrusal yordayıcısı mıdır?
4. Öğrenciler, spor farkındalığı ve genel özyeterlilik düzeylerinin kombinasyonlarına göre anlamlı biçimde ayrılan farklı gizil profil (küme) gruplarında toplanmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yaklaşımı çerçevesinde ilişkisel tarama modeli ile yürütülmüştür. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasındaki birlikte değişim örüntülerini ve bu değişimin derece veya yönünü belirlemeye yönelik araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir desendir. Bu çalışmada, Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin spor farkındalığı ile genel özyeterlilik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş; ayrıca bu ilişkinin yalnızca genel örneklem düzeyindeki doğrusal boyutu ile sınırlı kalınmayarak, örneklem içinde asimetric veya heterojen psikolojik özellikler gösteren alt profillerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmada, değişkenler arası doğrusal ilişkilerin ve yordama durumlarının incelenmesi için Pearson

korelasyon ve hiyerarşik regresyon analizlerinden; homojen öğrenci profillerinin (tipolojik örüntülerin) belirlenmesi için ise K-means kümeleme analizinden yararlanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmının çalışma grubunu, 2025–2026 eğitim-öğretim yılında Adıyaman Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören ve seçim sürecindeki lojistik kolaylıklar ile katılım gönüllülüğü esas alınarak kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenen toplam 200 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılar araştırmaya tamamen gönüllülük esasına göre dahil edilmiştir.

Katılımcıların 146'sı erkek (%73,0), 54'ü kadın (%27,0) öğrencilerden oluşmaktadır. Bölüm dağılımına bakıldığında, öğrencilerin 170'inin Antrenörlük Eğitimi (%85,0), 30'unun ise Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği (%15,0) bölümünde öğrenim gördüğü belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların 166'sının aktif olarak lisanslı/amatör spor yaptığı (%83,0), 34'ünün ise aktif sporcu olmadığı (%17,0) saptanmıştır. Sınıf düzeyine göre dağılım incelendiğinde, örneklemin birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar (1. Sınıf: %24,0, 2. Sınıf: %22,5, 3. Sınıf: %27,0, 4. Sınıf: %26,5) görece dengeli bir dağılım sergilediği görülmüştür.

Araştırmada örneklem büyüklüğünün istatistiksel analizler için yeterliliğini test etmek amacıyla G*Power 3.1.9.7 programı kullanılarak bir post-hoc güç analizi yapılmıştır. Literatürde kabul gören orta düzey etki büyüklüğü $f^2 = ,15$, yanılma düzeyi $\alpha = ,05$ ve hedef test gücü $1-\beta = ,95$ esas yapılandırması altında, çoklu/hiyerarşik regresyon analizi için gerekli minimum örneklem büyüklüğünün 107 olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda, ulaşılan 200 kişilik örneklem büyüklüğünün hem doğrusal regresyon analizleri hem de kümeleme analizi varyasyonları açısından istatistiksel olarak yüksek bir temsil ve test gücüne ($> ,95$) sahip olduğu kabul edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, üç ana bölümden oluşan yapılandırılmış bir veri toplama formu aracılığıyla toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini ve spora yönelik katılım durumlarını belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Formda cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf düzeyi, aktif sporculuk durumu, spor branşı, ailede spor yapma durumu, spora ilgi düzeyi ve gelir düzeyi algısı gibi bağımsız değişkenlere yer verilmiştir.

Spor Farkındalığı Ölçeği

Katılımcıların spora yönelik bilişsel farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla, Uyar ve Sunay (2020) tarafından geliştirilen Spor Farkındalığı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek toplam 30 maddeden oluşmakta ve "Spor Bilgisi ve Bilgiyi Ayırt Etme" (21 madde) ile "Sosyal ve Bireysel Fayda" (9 madde) olmak üzere iki alt boyut üzerinden spora ilişkin farkındalık düzeyini değerlendirmektedir. 5'li Likert tipindeki ölçekten alınan yüksek

puanlar, yüksek düzeyde spor farkındalığına işaret etmektedir. Ölçeğin orijinal çalışmasında bildirilen yüksek güvenirlik değerlerine paralel olarak, bu çalışma kapsamında ölçeğin toplam puanına ilişkin Cronbach's alpha iç tutarlılık katsayısı ,946 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlar bazında ise güvenirlik katsayıları ,925 ve ,835 olarak saptanmıştır. Elde edilen bu değerler, ölçeğin araştırma örnekleminde oldukça yüksek düzeyde ve kararlı ölçümler verdiğini göstermektedir.

Genel Özyeterlilik Ölçeği

Katılımcıların genel özyeterlilik inançlarını belirlemek amacıyla, Sherer ve ark. (1982) tarafından geliştirilen ve Türkçeye Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından uyarlanan 5'li Likert tipinde (1: Kesinlikle Katılmıyorum- 5: Kesinlikle Katılıyorum) derecelendirilen Genel Özyeterlilik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yüksek özyeterlilik inancına işaret etmektedir. Ölçek toplam 17 maddeden oluşmakta ve "Başlama" (9 madde), "Yılmama" (5 madde) ile "Sürdürme Çabası/Israr" (3 madde) olmak üzere üç alt boyutta bireyin kapasite inancını ölçmektedir. Davranışsal yeterliliği değerlendiren bu ölçeğin toplam puanına ilişkin Cronbach's alpha iç tutarlılık katsayısı bu araştırma örnekleminde ,892 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarına ait iç tutarlılık katsayıları ise ,631 ile ,800 arasında değişmektedir. Bu bulgular, ölçeğin araştırma grubunda psikometrik açıdan yeterli ve güvenilir bir ölçüm altyapısına sahip olduğunu doğrulamaktadır.

Veri Toplama Süreci

Araştırma verileri, etik ilkeler gözetilerek gönüllülük esasına uygun olarak yüz yüze ve dijital formlar aracılığıyla katılımcılardan toplanmıştır. Veri toplama sürecinin başında katılımcılara araştırmanın akademik amacı, verilerin gizliliği ve çalışmaya katılımın tamamen gönüllü olduğu açıkça belirtilmiştir. Katılımcıların tamamından, veri toplama aracına geçmeden önce "Bilgilendirilmiş Onam" formu üzerinden onay alınmıştır. Uygulama sürecinde elde edilen veriler kimlik belirteçlerinden arındırılarak kodlanmış, yalnızca bilimsel amaçlarla analiz edilmiş ve katılımcı gizliliği tam koruma altına alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri SPSS 28.0 paket programı kullanılarak analize tabi tutulmuştur. Veri analizi öncesinde hatalı girişler, uç değerler ve kayıp veriler incelenmiş; analizleri saptıracak düzeyde ekstrem bir değere rastlanmamıştır. Değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediği basıklık ve çarpıklık katsayıları üzerinden kontrol edilmiştir. Elde edilen değerlerin $\pm 1,5$ kritik aralığında yer alması sebebiyle verilerin parametrik analiz önkoşullarını (normal dağılım) tam olarak karşıladığı kabul edilmiştir.

Değişkenler arasındaki doğrusal yönlü ilişkilerin incelenmesi amacıyla Pearson korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Spor farkındalığının genel özyeterlilik üzerindeki doğrusal yordayıcı rolünü kontrol değişkenleri eşliğinde test etmek amacıyla iki aşamalı hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Bu regresyon modelinin ilk aşamasında demografik özellikler (cinsiyet, yaş, bölüm, aktif sporculuk) kontrol değişkenleri olarak modele blok halinde dahil edilmiş; ikinci aşamada ise odak bağımsız değişken olan spor

farkındalığı modele eklenerek özyeterlilik üzerindeki net varyans katkısı (ΔR^2) incelenmiştir.

Son aşamada, örneklem içerisinde değişkenlerin ortalama puan sınırlandırmalarını aşan, spor farkındalığı ve özyeterlilik kombinasyonlarına göre benzer özellikler gösteren gizil öğrenci gruplarını ortaya çıkarmak amacıyla kişi-merkezli bir yaklaşım olan K-means kümeleme analizi uygulanmıştır. Küme sayısının belirlenmesinde, hiyerarşik kümeleme analizi (Ward yöntemi) ön sonuçları, dendrogram grafiği incelemeleri ve teorik olarak anlamlı profil kombinasyonları (Elbow yaklaşımı) dikkate alınarak $k=3$ küme yapısına karar verilmiştir. Belirlenen bu 3 kümenin (profilin) spor farkındalığı ve özyeterlilik değişkenleri bazında birbirlerinden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ayırıp ayırmadığını doğrulamak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve etki büyüklüğü η^2 hesaplamalarından yararlanılmıştır.

Etik İlkeler

Bu araştırma, Adıyaman Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 03.02.2026 tarihli ve 25 sayılı resmi kararı ile etik açıdan uygun bulunarak onaylanmıştır. Araştırmanın tüm süreçlerinde Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi ilke ve kurallarına tam uyum sağlanmış; katılımcı haklarını korumak adına Dünya Tabipler Birliği Helsinki Bildirgesi kararlarına sadık kalınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımlar

Değişkenler	Kategoriler	n	%
Cinsiyet	Kadın	54	27,0
	Erkek	146	73,0
Yaş	18-20 Yaş	70	35,0
	21-23 Yaş	103	51,5
	24 Yaş ve Üzeri	27	13,5
Bölüm	Beden Eğitimi ve Spor	30	15,0
	Antrenörlük Eğitimi	170	85,0
Sınıf	1. Sınıf	48	24,0
	2. Sınıf	45	22,5
	3. Sınıf	54	27,0
	4. Sınıf	53	26,5
Aktif Sporcu	Evet	166	83,0
	Hayır	34	17,0
Spor Branşı	Bireysel Sporlar	75	37,5
	Takım Sporları	91	45,5
	Spor Yapmıyorum	34	17,0
Ailede Spor	Evet	99	49,5
	Hayır	101	50,5
Spora İlgi	Sadece İzleyiciyim	14	7,0
	Sadece Katılımcıyım	90	45,0
	Hem İzleyici Hem Katılımcıyım	76	38,0
	Spora İlgi Duymuyorum	20	10,0
Gelir Düzeyi	Gelirim giderimi karşılamıyor	59	29,5
	Gelirim giderime denk (Orta)	117	58,5
	Gelirim giderimden fazla (Yüksek)	24	12,0
	Toplam	200	100,0

Araştırmaya katılan 200 üniversite öğrencisinin demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur. Katılımcıların %73,0’ünün erkek (n=146), %27,0’sinin kadın (n=54) olduğu görülmektedir. Bu durum, örneklemin cinsiyet açısından erkek ağırlıklı bir dağılım sergilediğini göstermektedir.

Yaş dağılımı incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun 21–23 yaş aralığında olduğu (%51,5), bunu 18–20 yaş grubunun (%35,0) takip ettiği ve 24 yaş ve üzeri grubun ise daha düşük bir orana sahip olduğu (%13,5) görülmektedir. Bu bulgu, örneklemin ağırlıklı olarak genç yetişkin bireylerden oluştuğunu göstermektedir.

Bölüm değişkenine göre, katılımcıların %85,0’inin Antrenörlük Eğitimi, %15,0’inin ise Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği bölümünde öğrenim gördüğü belirlenmiştir. Bu durum, örneklemin büyük ölçüde antrenörlük eğitimi alan öğrencilerden oluştuğunu ortaya koymaktadır.

Sınıf düzeyine ilişkin dağılım incelendiğinde, katılımcıların dört sınıf düzeyine görece dengeli biçimde dağıldığı (%22,5–%27,0 aralığında) görülmektedir. Bu durum, örneklemin sınıf düzeyi açısından homojen bir yapı sergilediğini göstermektedir.

Katılımcıların sporculuk durumları incelendiğinde, %83,0’ünün aktif olarak spor yaptığı, %17,0’sinin ise aktif sporcu olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, örneklemin büyük çoğunluğunun sporla doğrudan ilişkili bireylerden oluştuğunu göstermektedir.

Spor branşlarına göre dağılım incelendiğinde, katılımcıların %45,5’inin takım sporları, %37,5’inin bireysel sporlar ile ilgilendiği ve %17,0’sinin spor yapmadığı görülmektedir. Bu dağılım, takım sporlarının örnekleminde daha yaygın olduğunu göstermektedir.

Ailede spor yapma durumuna bakıldığında, katılımcıların %49,5’inin ailesinde sporla ilgilenen birey bulunduğu, %50,5’inin ise bulunmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç, örnekleminde ailede spor kültürü açısından dengeli bir dağılım olduğunu göstermektedir.

Spora ilgi düzeyi incelendiğinde, katılımcıların %45,0’inin yalnızca spor yapan, %38,0’inin hem spor yapan hem izleyen, %7,0’sinin yalnızca izleyici olduğu ve %10,0’unun spora ilgi duymadığı görülmektedir. Bu bulgu, örneklemin büyük çoğunluğunun spora aktif katılım gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Gelir düzeyi algısına göre, katılımcıların %58,5’i gelirinin giderine denk olduğunu ifade ederken, %29,5’i düşük gelir, %12,0’si ise yüksek gelir grubunda yer almaktadır. Bu durum, örneklemin ağırlıklı olarak orta gelir grubunda yoğunlaştığını göstermektedir.

Tablo 2. Ölçeklerin Betimsel İstatistikleri ve Güvenirlik Katsayıları

Ölçek/Boyut	Madde Sayısı	$\bar{X}$	SS	Çarpıklık	Basıklık	α
Spor Bilgisi ve Bilgiyi Ayırt Etme (SBBAE)	21	3,746	,511	-,332	,218	,925
Sosyal ve Bireysel Fayda (SBF)	9	3,739	,518	-,268	,223	,835
Spor Farkındalığı (SFÖ)	30	3,743	,502	-,311	,275	,946
Başlama (BAŞ)	9	3,690	,483	,047	-,334	0,80
Yılmama (YIL)	5	3,708	,540	-,107	-,279	,718
Sürdürme Çabası - Israr (SÇİ-İSR)	3	3,681	,611	-,145	-,359	,631
Genel Özyeterlilik (GÖÖ)	17	3,693	,475	-,013	-,328	,892

Katılımcıların spor farkındalığı ve genel özyeterlilik düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2’de sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre, Spor Farkındalığı Ölçeği (SFÖ) genel puan ortalaması $\bar{X} = 3,74$ (SS = 0,50), Genel Özyeterlilik Ölçeği (GÖÖ) genel

puan ortalaması ise $\bar{X} = 3,69$ ($SS = 0,47$) olarak belirlenmiştir. Bu bulgular, katılımcıların hem spor farkındalığı hem de özyeterlilik düzeylerinin orta-üst seviyede olduğunu göstermektedir.

Spor farkındalığının alt boyutları incelendiğinde, Spor Bilgisi ve Bilgiyi Ayırt Etme (SBBAE) boyutunun ortalaması $\bar{X} = 3,75$, Sosyal ve Bireysel Fayda (SBF) boyutunun ortalaması ise $\bar{X} = 3,74$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç, katılımcıların hem spor bilgisi hem de sporun bireysel ve toplumsal faydalarına yönelik farkındalıklarının benzer düzeyde ve yüksek olduğunu göstermektedir.

Genel özyeterlilik alt boyutları incelendiğinde ise, Yılmama boyutunun ortalaması ($\bar{X} = 3,71$) diğer boyutlara kıyasla nispeten daha yüksek bulunurken; Başlama ($\bar{X} = 3,69$) ve Sürdürme Çabası ($\bar{X} = 3,68$) boyutlarının birbirine yakın düzeylerde olduğu görülmektedir. Bu bulgu, katılımcıların zorluklara karşı direnç gösterme eğilimlerinin, bir işi başlatma ve sürdürme davranışlarına kıyasla daha güçlü olabileceğini düşündürmektedir.

Verilerin normallik varsayımı incelendiğinde, çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 1,5$ aralığında yer aldığı ve dağılımın normal kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda analizlerde parametrik testlerin kullanılmasının uygun olduğu değerlendirilmiştir.

Ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları incelendiğinde, Spor Farkındalığı Ölçeği için Cronbach's Alpha değeri ,946; Genel Özyeterlilik Ölçeği için ise ,892 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlara ilişkin güvenirlik katsayılarının da kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir ($\alpha = ,631 - ,925$). Bu sonuçlar, kullanılan ölçme araçlarının araştırma örnekleminde yüksek düzeyde güvenilir ölçümler sağladığını göstermektedir.

Tablo 3. SFÖ ve GÖÖ Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Analizi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1. SBBAE	1						
2. SBF	,897**	1					
3. SFÖ Genel	,991**	,949**	1				
4. Başlama	0,041	0,075	0,052	1			
5. Yılmama	0,083	0,110	0,093	,778**	1		
6. Sürdürme	0,045	0,069	0,053	,697**	,642**	1	
7.GÖÖGenel	0,060	0,092	0,071	,956**	,898**	,816**	1

*p < ,05; **p < ,01

Spor farkındalığı ile genel özyeterlilik arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Analiz sonuçlarına göre, spor farkındalığı ile genel özyeterlilik arasında pozitif yönlü ancak çok düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur ($r = ,071$; $p > ,05$). Bu bulgu, spor farkındalığının genel özyeterlilik ile doğrusal bir ilişki sergilemediğini göstermektedir.

Spor farkındalığının alt boyutları incelendiğinde, Spor Bilgisi ve Bilgiyi Ayırt Etme (SBBAE) ile Sosyal ve Bireysel Fayda (SBF) arasında çok yüksek düzeyde pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = ,897$; $p < ,01$). Ayrıca, SFÖ genel puanı ile alt boyutları arasında da oldukça yüksek düzeyde ilişkiler bulunmaktadır ($r = ,949 - ,991$; $p < ,01$). Bu durum, spor farkındalığı yapısının kendi içinde yüksek düzeyde bütünlük ve tutarlılık sergilediğini göstermektedir.

Benzer şekilde, genel özyeterliliğin alt boyutları arasında da güçlü düzeyde pozitif ilişkiler olduğu belirlenmiştir ($r = ,642 - ,778$; $p < ,01$). Genel özyeterlilik puanı ile alt boyutları arasındaki ilişkilerin ise oldukça yüksek düzeyde olduğu görülmektedir ($r = ,816 - ,956$; $p < ,01$). Bu bulgular, özyeterlilik yapısının da kendi içinde tutarlı ve bütüncül bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır.

Buna karşın, spor farkındalığı ile özyeterlilik değişkenleri arasındaki ilişkilerin oldukça düşük düzeyde kalması, bu iki yapının birbirinden görece bağımsız işlediğini düşündürmektedir. Bu durum, spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkinin doğrusal olmaktan ziyade daha karmaşık ve çok boyutlu bir yapı sergileyebileceğine işaret etmektedir.

Elde edilen bu bulgular, değişkenler arasındaki düşük korelasyonun örneklem içerisindeki farklı psikolojik profillerden kaynaklanabileceğini düşündürmekte ve bu ilişkinin tipolojik analizlerle incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Tablo 4. K-Means Kümeleme Analizi Sonuçları

Değişken	Küme 1 (n=59)	Küme 2 (n=79)	Küme 3 (n=62)	F	p	η^2
SFÖ ($\bar{X} \pm SS$)	3,22 $\pm$ 0,41	3,84 $\pm$ 0,36	4,11 $\pm$ 0,29	96,90	<,001	,50
GÖÖ ($\bar{X} \pm SS$)	3,46 $\pm$ 0,38	4,14 $\pm$ 0,31	3,35 $\pm$ 0,35	137,64	<,001	,58

Profil Tanımları: **Küme 1:** Düşük Profil (Düşük SFÖ – Düşük GÖÖ), **Küme 2:** Yüksek Profil (Yüksek SFÖ – Yüksek GÖÖ), **Küme 3:** Bilişsel Odaklı Profil (Yüksek SFÖ – Düşük GÖÖ)

Korelasyon analizinde spor farkındalığı ile genel özyeterlilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması üzerine, değişkenler arasındaki olası tipolojik örüntüleri ortaya koymak amacıyla K-Means kümeleme analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda katılımcıların spor farkındalığı ve genel özyeterlilik düzeylerine göre üç farklı kümeye ayrıldığı belirlenmiştir (Tablo 4).

Küme 1 (n=59), spor farkındalığı ($\bar{X} = 3,22$) ve özyeterlilik ($\bar{X} = 3,46$) düzeylerinin görece düşük olduğu “Düşük Profil” grubunu temsil etmektedir. Küme 2 (n=79), hem spor farkındalığı ($\bar{X} = 3,84$) hem de özyeterlilik ($\bar{X} = 4,14$) düzeylerinin yüksek olduğu “Yüksek Profil” grubunu oluşturmaktadır. Küme 3 (n=62) ise spor farkındalığı düzeyinin en yüksek olduğu ($\bar{X} = 4,11$), ancak özyeterlilik düzeyinin görece düşük kaldığı ($\bar{X} = 3,35$) “Bilişsel Odaklı Profil” olarak tanımlanmıştır.

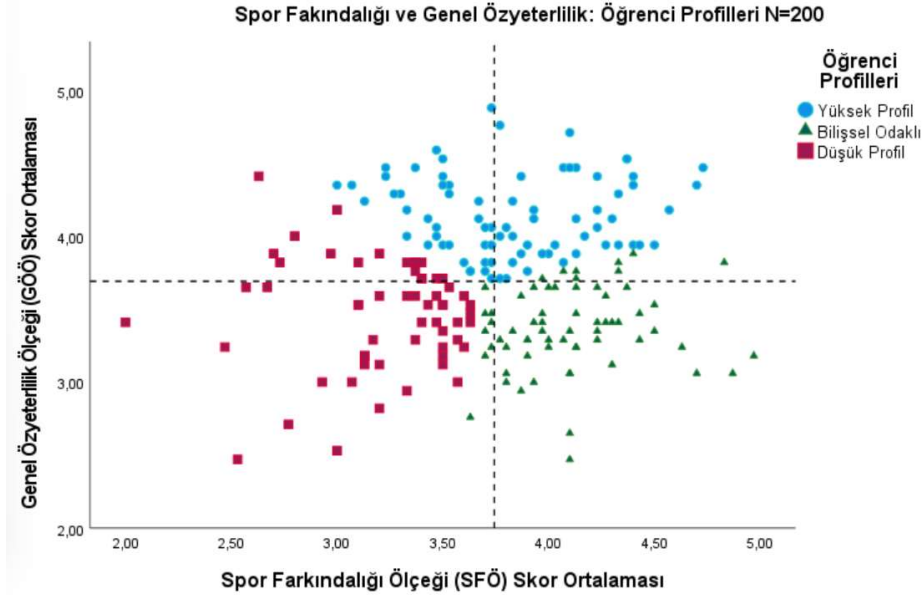
Yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre, kümeler arasında hem spor farkındalığı hem de genel özyeterlilik puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p < ,001$). Bu bulgular, örneklem içerisinde homojen bir yapıdan ziyade, spor farkındalığı ve özyeterlilik düzeylerine göre ayrıışan farklı psikolojik profillerin bulunduğunu göstermektedir.

Özellikle “Bilişsel Odaklı Profil” olarak tanımlanan grupta, bireylerin spor farkındalığı düzeylerinin yüksek olmasına rağmen özyeterlilik algılarının düşük olması dikkat çekmektedir. Bu durum, bilişsel farkındalık ile öz-yeterlilik inancı arasında bir “bilgi-davranış boşluğu” bulunduğunu düşündürmektedir. Başka bir ifadeyle, bireylerin sporla ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerinin yüksek olması, bu farkındalığın öznel yeterlik algısına doğrudan yansımayaabileceğini göstermektedir.

Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkinin doğrusal analizlerle açıklanmasının yetersiz olduğu; buna karşılık tipolojik

yaklaşımlar aracılığıyla daha anlamlı ve açıklayıcı örüntülerin ortaya konulabildiği anlaşılmaktadır.

Elde edilen etki büyüklüğü değerleri incelendiğinde, spor farkındalığı ($\eta^2 = ,50$) ve genel özyeterlilik ($\eta^2 = ,58$) değişkenleri açısından kümeler arasındaki farkların çok büyük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgu, kümeleme analizinin yüksek düzeyde ayırt edici ve güçlü bir yapı ortaya koyduğunu göstermektedir.

Şekil 1’de, katılımcıların spor farkındalığı (SFÖ) ve genel özyeterlilik (GÖÖ) puanlarına göre dağılımları ve K-Means kümeleme analizi sonucunda elde edilen profiller görsel olarak sunulmaktadır. Grafik incelendiğinde, katılımcıların üç belirgin grup altında kümelendiği görülmektedir.

Üst sağ bölgede yer alan ve her iki değişken açısından yüksek puanlara sahip bireyler “Yüksek Profil” grubunu oluştururken, sol alt bölgede yoğunlaşan bireyler spor farkındalığı ve özyeterlilik düzeylerinin görece düşük olduğu “Düşük Profil” grubunu temsil etmektedir. Buna karşılık, sağ alt bölgede yer alan bireylerin spor farkındalığı düzeylerinin yüksek olmasına rağmen özyeterlilik düzeylerinin görece düşük olduğu görülmektedir. Bu grup “Bilişsel Odaklı Profil” olarak tanımlanmakta olup, spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkinin doğrusal bir yapı sergilemediğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Grafikte yer alan kesikli çizgiler, değişkenlerin ortalama değerlerini göstermekte ve katılımcıların dört farklı bölgeye dağılımını görselleştirmektedir. Özellikle benzer spor farkındalığı düzeyine sahip bireylerin farklı özyeterlilik düzeyleri sergilemesi, değişkenler arasındaki ilişkinin heterojen bir yapı gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu görsel bulgu, spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkinin doğrusal modellerle açıklanamayacağını ve tipolojik yaklaşımların daha açıklayıcı olduğunu desteklemektedir.

Bu durum, yüksek farkındalık düzeyinin her zaman yüksek öz-yeterlilik algısına karşılık gelmediğini göstermektedir.

Tablo 5. Genel Özyeterliliğin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişken	B	SE	β	t	p
Model 1	Sabit	3,745	0,168	—	22,236	< ,001
	Cinsiyet	-0,088	0,078	-0,082	-1,135	,258
	Yaş	-0,005	0,011	-0,033	-0,457	,648
	Bölüm	-0,041	0,093	-0,032	-0,441	,660
	Aktif sporculuk	0,072	0,089	0,058	0,809	,420
Model 2	Sabit	3,365	0,400	—	8,416	< ,001
	Cinsiyet	-0,090	0,078	-0,084	-1,157	,249
	Yaş	-0,004	0,011	-0,028	-0,390	,697
	Bölüm	-0,038	0,093	-0,030	-0,410	,683
	Aktif sporculuk	0,069	0,089	0,055	0,775	,440
	Spor farkındalığı (SFÖ)	0,101	0,101	0,107	1,003	,317

Not.

Model 1: $R^2 = ,017$, $F(4,195) = 0,672$, $p = ,645$

Model 2: $R^2 = ,025$, $\Delta R^2 = ,008$, F değişimi $(1,194) = 1,529$, $p = ,218$

B = standartlaştırılmış katsayı; SE = standart hata; β = standartlaştırılmış katsayı.

Genel özyeterlilik düzeyinin yordanmasına ilişkin yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur. Analizin ilk aşamasında modele dahil edilen cinsiyet, yaş, bölüm ve aktif sporculuk durumu değişkenlerinin genel özyeterliliği anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür ($R^2 = ,017$; $p > ,05$).

İkinci aşamada modele eklenen spor farkındalığı değişkeninin modele katkısının sınırlı olduğu ($\Delta R^2 = ,008$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir yordayıcı olmadığı belirlenmiştir ($\beta = ,107$; $p > ,05$). Ayrıca modele dahil edilen demografik değişkenlerin hiçbirinin özyeterlilik üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı görülmüştür.

Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, spor farkındalığının ve demografik değişkenlerin genel özyeterlilik üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığı, bu iki yapı arasındaki ilişkinin doğrusal bir modelle açıklanamadığı anlaşılmaktadır. Bu sonuç, önceki analiz bulgularıyla uyumlu olarak, spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkinin daha çok tipolojik ve heterojen bir yapı sergilediğini desteklemektedir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada spor bilimleri öğrencilerinin spor farkındalığı ile genel özyeterlilik düzeyleri arasındaki ilişki çok yönlü olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular, spor farkındalığı ile genel özyeterlilik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını göstermiştir. Bu sonuç, özyeterliliğin bireyin davranışlarını ve performansını etkileyen önemli bir değişken olduğunu vurgulayan klasik kuramsal yaklaşımlar (Bandura, 1997) ile doğrudan örtüşmemektedir.

Ancak son yıllarda yapılan çalışmalar, özyeterliliğin farklı bağlamlarda her zaman doğrusal ve doğrudan ilişkiler göstermediğini ortaya koymaktadır. Özyeterlilik, bireyin yalnızca bilişsel farkındalığıyla değil, aynı zamanda deneyim, sosyal etkileşim ve duygusal süreçlerle şekillenen çok boyutlu bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Schunk ve DiBenedetto, 2020). Bu bağlamda, spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkinin düşük düzeyde ve anlamsız bulunması, bu iki yapının farklı psikolojik süreçler üzerinden işlediğini düşündürmektedir. Nitekim spora özgü bilişsel farkındalık dinamiklerinin bireyin genel kapasite inancını doğrudan belirlemediği, araya eylemsel ve deneyimsel

süreçlerin girdiği güncel spor bilimleri literatüründe de sıklıkla vurgulanmaktadır (örn. Murathan, 2023; Uyar ve Sunay, 2020).

Araştırmanın en dikkat çekici bulgularından biri, kümeleme analizi sonucunda üç farklı profilin ortaya çıkmasıdır. Özellikle “Bilişsel Odaklı Profil” olarak tanımlanan grupta, bireylerin spor farkındalığı düzeylerinin yüksek olmasına rağmen özyeterlilik düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, bilgi ve farkındalık düzeyinin tek başına bireyin kendine yönelik yeterlik algısını artırmak için yeterli olmadığını göstermektedir. Nitekim literatürde, bireylerin bir alana ilişkin bilgi sahibi olmalarının her zaman o alanda kendilerini yeterli hissetmelerine yol açmadığı vurgulanmaktadır (Zimmerman, 2000).

Bu durum, “bilgi–davranış boşluğu” (knowledge-behavior gap) yaklaşımıyla da açıklanabilir. Spor bağlamında bireyin bilgi düzeyi ile davranışsal katılımı arasında fark olabileceği ve bu farkın özyeterlilik algısını etkileyebileceği belirtilmektedir (Hagger ve Chatzisarantis, 2014). Dolayısıyla, spor farkındalığının yüksek olması, bireyin aktif katılımı ve deneyimiyle desteklenmediği sürece özyeterlilik algısına dönüşmeyebilir. Örneklemin büyük çoğunluğunun Antrenörlük Eğitimi alan öğrencilerden oluşması, onların spora dair teorik ve bilişsel farkındalıklarını üst düzeyde yapılandırırken; profesyonel saha ve antrenörlük deneyimlerinin henüz başlangıç aşamasında olması, “Bilişsel Odaklı Profil” grubunda görülen bilgi-davranış boşluğunu ve özyeterlilik algısının görece düşük kalmasını kuramsal olarak desteklemektedir.

Regresyon analizi bulgularından elde edilen sonuçlar da bu durumu desteklemektedir. Spor farkındalığının genel özyeterlilik üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmaması, iki değişken arasındaki ilişkinin doğrusal bir modelle açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Bu sonuç, psikolojik değişkenler arasındaki ilişkilerin çoğu zaman doğrudan bir hat izlemek yerine dolaylı, asimetrik ve aracılı mekanizmalar üzerinden gerçekleştiğini gösteren güncel çalışmalarla uyumludur (Moritz ve ark., 2000; Feltz ve ark., 2008).

Araştırmada demografik değişkenlerin de özyeterlilik üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmaması, özyeterliliğin daha çok bireysel psikolojik süreçler ve deneyimsel faktörlerle ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Benzer şekilde, literatürde özyeterliliğin statik demografik değişkenlerden ziyade bireyin öz düzenleme becerileri, usta yaşantıları ve psikolojik dayanıklılığı ile daha yakından ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Maddux, 2016).

Bu araştırmanın önemli metodolojik katkılarından biri, spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkinin yalnızca korelasyon ve regresyon gibi doğrusal analizlerle açıklanmasının yetersiz olduğunu ortaya koymasındır. Kümeleme analizi ve görsel bulgular birlikte değerlendirildiğinde, bireylerin homojen bir yapıdan ziyade farklı psikolojik profiller altında toplandığı görülmektedir. Bu durum, spor psikolojisi ve spor eğitimi araştırmalarında genel örneklem ortalamalarına dayanan değişken-merkezli yaklaşımların sınırlılıklarını aşmak ve gizil heterojen alt grupları keşfetmek adına kişi-merkezli yaklaşımların önemini açıkça vurgulamaktadır (Bergman ve Magnusson, 1997).

Sonuç olarak, bu çalışma spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkinin doğrudan ve basit bir ilişki olmadığını; aksine bireysel deneyim, katılım düzeyi ve psikolojik süreçlerle şekillenen çok boyutlu bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır.

Gelecek araştırmalarda bu ilişkinin aracı ve düzenleyici değişkenler (örneğin motivasyon, spor katılım süresi ve psikolojik dayanıklılık) çerçevesinde incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca boylamsal çalışmaların yapılması, bu değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin daha sağlıklı biçimde ortaya konmasına katkı sağlayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu araştırmada spor bilimleri öğrencilerinin spor farkındalığı ile genel özyeterlilik düzeyleri arasındaki ilişki hem doğrusal hem de tipolojik yaklaşımlar çerçevesinde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, spor farkındalığı ile genel özyeterlilik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını ve spor farkındalığının özyeterliliğin anlamlı bir yordayıcısı olmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuç, söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin doğrusal bir yapı sergilemediğini göstermektedir.

Buna karşın, kümeleme analizi sonuçları örneklem içerisinde farklı psikolojik profillerin bulunduğunu ortaya koymuştur. Özellikle spor farkındalığı yüksek olmasına rağmen özyeterlilik düzeyi düşük olan "Bilişsel Odaklı Profil" grubunun varlığı, araştırmanın en önemli bulgularından biridir. Bu durum, bireylerin sporla ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerinin yüksek olmasının, her zaman kendilerine yönelik yeterli algısına yansımadığını ve arada belirgin bir "bilgi-davranış boşluğu" olabileceğini göstermektedir. Örneklem bağlamında, yoğun teorik eğitim alan antrenörlük adaylarının yüksek farkındalıklarına rağmen henüz yeterli usta yaşantılara ve saha deneyimlerine sahip olmamaları bu profili kuramsal olarak açıklamaktadır.

Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki ilişkinin basit ve doğrudan bir yapıdan ziyade, bireysel deneyim, katılım düzeyi ve psikolojik süreçler doğrultusunda şekillenen heterojen ve çok boyutlu bir örüntü sergilediği anlaşılmaktadır. Bu sonuç, spor bilimleri ve spor psikolojisi alanında yalnızca doğrusal analizlere dayalı geleneksel yaklaşımların sınırlı kalabileceğini; buna karşılık kişi-merkezli analizlerin gizil asimetrisi ve heterojen öğrenci profillerini ortaya koymada daha açıklayıcı sonuçlar sunabileceğini kanıtlamaktadır.

Öneriler

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- ✓ Spor bilimleri öğrencilerinin yalnızca bilişsel bilgi düzeylerini artırmaya yönelik teorik derslerle sınırlı kalınmamalı, öğrencilerin aktif rol alabileceği, mikro-öğretim ve antrenörlük deneyimlerini geliştirebileceği deneyimsel (experiential) öğrenme modülleri ve saha uygulamaları artırılmalıdır.
- ✓ Spor Fakültelerinde, spor farkındalığı yüksek ancak özyeterlilik düzeyi düşük olan ve "Bilişsel Odaklı Profil" riski taşıyan öğrencilerin erkenden belirlenmesine yönelik tarama/değerlendirme sistemleri kurulmalıdır.
- ✓ Belirlenen risk grubundaki öğrencilerin teorik birikimlerini eyleme ve öz-inanca dönüştürebilmeleri amacıyla, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) birimleriyle iş birliği yapılarak "öz-düzenleme, akademik öz güven, motivasyon ve kaygı yönetimi" odaklı psikolojik destek ve atölye programları uygulanmalıdır.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- ✓ Spor farkındalığı ile özyeterlilik arasındaki doğrusal olmayan bu ilişki, gelecekte yapılacak çalışmalarda aracı ve düzenleyici değişkenler (başarı motivasyonu, spor katılım süresi, psikolojik dayanıklılık ve usta yaşantılar) çerçevesinde incelenmelidir.
- ✓ Bu çalışmada ilk kez ortaya konulan ve bilgi-davranış boşluğuna işaret eden “Bilişsel Odaklı Profil”, farklı üniversitelerdeki spor bilimleri öğrencileri ve farklı spor branşlarındaki örneklem gruplarında test edilerek genellenebilirliği araştırılmalıdır.
- ✓ Boylamsal araştırmalar tasarlanarak, öğrencilerin eğitim süreci boyunca kazandıkları saha deneyimlerinin spor farkındalığı ve özyeterlilik arasındaki ilişkiyi zaman içerisinde nasıl değiştirdiği izlenmelidir.
- ✓ Nicel bulguları desteklemek adına, nitel veya karma araştırma yöntemleri (odak grup görüşmeleri, durum çalışmaları vb.) kullanılarak bireylerin spor farkındalığı ile özyeterlilik algıları arasındaki kopukluğun nedenleri daha derinlemesine analiz edilmelidir.
- ✓ Spor psikolojisi ve eğitimi literatüründe, genel örneklem ortalamalarının hatasını aşmak adına kişi-merkezli gelişmiş analiz yöntemlerinin (K-means kümeleme, latent profil analizi vb.) kullanımı daha yaygın hale getirilmelidir.

Kısaltmalar / Abbreviations

SFÖ	: Sports Awareness Scale (Spor Farkındalığı Ölçeği)
GÖÖ	: General Self-Efficacy Scale (Genel Özyeterlilik Ölçeği)
SBBAE	: Sports Knowledge and Information Discrimination (Spor Bilgisi ve Bilgiyi Ayırt Etme)
SBF	: Social and Individual Benefit (Sosyal ve Bireysel Fayda)
BAŞ	: Initiation (Başlama)
YİL	: Persistence Against Difficulties (Yılmama)
SÇİ-İSR	: Sustained Effort and Persistence (Sürdürme Çabası ve Israr)
PDR	: Psychological Counseling and Guidance (Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik)
ANOVA	: Analysis of Variance (Varyans Analizi)
K-Mean	: K-Means Clustering Analysis (K-Ortalamalar Kümeleme Analizi)
G*Power	: Statistical Power Analysis Program (İstatistiksel Güç Analizi Programı)

Beyanlar / Declarations

Etik Onay ve Katılım Onayı / Ethics approval and consent to participate

Bu çalışmanın hazırlanma ve yazım sürecinde “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma başka herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirilmek üzere gönderilmemiştir. Çalışma, Adıyaman Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş ve etik açıdan oy birliği ile uygun bulunmuştur (Başvuru tarihi: 20.01.2026; Karar tarihi ve no: 03.02.2026, Karar No: 25). Araştırma süreci Helsinki Bildirgesi ilkelerine uygun olarak yürütülmüştür. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlalde sorumluluk yazarlara aittir.

During the preparation and writing of this study, scientific, ethical, and citation rules were followed in accordance with the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Guidelines”. No alterations were made to the collected data, and this study has not been submitted to any other academic publication venue for evaluation. The study protocol was reviewed and approved unanimously by the Adıyaman University Social and Human Sciences Ethics Committee (Application date: January 20, 2026; Approval date and decision number: February 3, 2026, Decision No: 25). The research was conducted in accordance with the principles of the Declaration of Helsinki. The authors are solely responsible for any ethical or legal issues that may arise regarding this article.

Veri Ve Materyal Erişilebilirliği / Availability of data and material

Bu çalışmanın bulgularını destekleyen veriler, makul talepler üzerine sorumlu yazardan temin edilebilir. Veri seti yalnızca akademik amaçlar için erişilebilir olacak ve verilerin herhangi bir kullanımı, orijinal çalışmayı referans gösterecek ve katılımcıların gizliliğini koruyacaktır.

The data that support the findings of this study are available from the corresponding author upon reasonable request. The dataset will be accessible only for academic purposes, and any use of the data will recognize the original study and maintain the confidentiality of the participants.

Çıkar Çatışması / Competing interests

Yazarlar, bu makalede sunulan çalışmayı etkileyebilecek herhangi bir çıkar çatışması veya kişisel ilişkiye sahip olmadıklarını beyan etmektedirler.

The authors declare that they have no known competing financial interests or personal relationships that could have appeared to influence the work reported in this paper.

Yazar Katkıları / Authors' Contribution Statement

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamış, makalenin son halini okuyup onaylamış ve yayımlanmasından doğacak sorumluluğu paylaşmıştır.

The authors contributed equally to the study, reviewed and approved the final version of the manuscript, and agreed to be accountable for all aspects of the work.

Fon Desteği / Funding

Bu çalışma, kamu, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerdeki fon sağlayıcı kurumlardan herhangi bir özel destek almamıştır.

This research received no external funding.

Teşekkür / Acknowledgements

None.

References / Kaynaklar

- Altınışık, Ü., İlhan, E. L., & Kurtipek, S. (2021). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık: Spor yöneticisi adayları üzerine bir araştırma. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 79–90.
- Aydiner, B. B. (2011). *Üniversite öğrencilerinin yaşam amaçlarının alt boyutlarının genel özyeterlilik, yaşam doyumu ve çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman.
- Bergman, L. R., & Magnusson, D. (1997). A person-oriented approach in research on developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 9(2), 291–319. <https://doi.org/10.1017/S095457949700206X>
- Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The benefits of being present: Mindfulness and its role in psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(4), 822–848. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.4.822>
- Ergül, M. A., Tınaz, C., & Ertaç, M. (2016). Lise öğrencilerinin spora yönelik farkındalık düzeylerine etki eden faktörlerin incelenmesi: Tenis branşı örneği. *Spor Bilimleri Dergisi*, 27(2), 69–83.
- Eski, T. (2010). *Ortaöğretim öğrencilerinin kış sporlarına yönelik farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi.
- Feltz, D. L., Short, S. E., & Sullivan, P. J. (2008). *Self-efficacy in sport*. Human Kinetics.
- Gardner, F. L., & Moore, Z. E. (2007). *The psychology of enhancing human performance: The mindfulness-acceptance-commitment approach*. Springer.
- Germer, C. K. (2004). What is mindfulness? *Insight Journal*, 22, 24–29.
- Hagger, M. S., & Chatzisarantis, N. L. D. (2014). The trans-contextual model of motivation. In M. S. Hagger & N. L. D. Chatzisarantis (Eds.), *Intrinsic motivation and self-determination in exercise and sport* (pp. 87–107). Human Kinetics.
- Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-based interventions in context: Past, present, and future. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10(2), 144–156. <https://doi.org/10.1093/clipsy.bpg016>
- Luszczynska, A., Scholz, U., & Schwarzer, R. (2005). The general self-efficacy scale: Multicultural validation studies. *The Journal of Psychology*, 139(5), 439–457. <https://doi.org/10.3200/JRLP.139.5.439-457>
- Maddux, J. E. (2016). Self-efficacy. In H. S. Friedman (Ed.), *Encyclopedia of mental health* (2nd ed., Vol. 4, pp. 390–394). Academic Press.

- Moritz, S. E., Feltz, D. L., Fahrbach, K. R., & Mack, D. E. (2000). The relation of self-efficacy measures to sport performance: A meta-analytic review. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71(3), 280–294. <https://doi.org/10.1080/02701367.2000.10608908>
- Murathan, G. (2023). Assessing mindfulness characteristics of sport science students. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 8(24), 2431–2450.
- Pajares, F., & Schunk, D. H. (2002). Self and self-beliefs in psychology and education: A historical perspective. In J. Aronson (Ed.), *Improving academic achievement: Impact of psychological factors on education* (pp. 3–21). Academic Press.
- Schunk, D. H., & DiBenedetto, M. K. (2020). Motivation and social cognitive theory. *Contemporary Educational Psychology*, 60, Article 101832. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2019.101832>
- Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. W. (1982). The self-efficacy scale: Construction and validation. *Psychological Reports*, 51(2), 663–671. <https://doi.org/10.2466/pr0.1982.51.2.663>
- Uyar, Y., & Sunay, H. (2020). Spor farkındalığı ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(1), 46–58. <https://doi.org/10.33689/spormetre.672441>
- Vural, C., & Okan, İ. (2021). Sporda bilinçli farkındalık: Atıcılık spor branşları üzerine bir araştırma. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 265–273. <https://doi.org/10.38021/asbid.962437>
- Yıldırım, F., & İlhan, İ. Ö. (2010). Genel özyeterlilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301–308.
- Yılmaz, E., Yiğit, R., & Kaşaracı, İ. (2012). İlköğretim öğrencilerinin özyeterlilik düzeylerinin akademik başarı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 371–388.
- Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 82–91. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1016>

Disclaimer / Publisher's Note

The statements, opinions, and data contained in all publications are solely those of the individual author(s) and contributor(s) and do not necessarily reflect the views of **IJOSS** and/or the editor(s). **IJOSS** and/or the editor(s) disclaim responsibility for any injury to people or property resulting from any ideas, methods, instructions, or products referred to in the content. **IJOSS** remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.